

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО БЕЗПЕКИ ПРАЦІ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ»

*Дрожжана О. У.
м. Полтава*

У процесі трудової діяльності встановлюється складний взаємозв'язок між відчуттями, які відображають вплив зовнішнього середовища, і відчуттями, що виникають як слідство внутрішніх процесів, зокрема в руховому апараті, і які часто не досягають відповідного ступеня свідомості. Безпека значної частини трудових процесів залежить саме від точної, швидкої й правильної реакції робітника на певні явища, що виникають під час трудового процесу. При цьому необхідно, щоб у його свідомості міцно були зафіксовані необхідні для такої ситуації знання й відпрацьовані відповідні навички. Досить важливо також, щоб ці знання відкладалися в його пам'яті в максимально коротких формулюваннях, щоб час на роздумування, зважування, поновлення знань у період між сприйняттям і дією був як можна коротше. Психологічний підхід до безпеки праці повинен проявлятися в створенні відповідних зв'язків між відчуттям і рухом [1].

Під час роботи людина постійно сприймає цілий ряд факторів навколишнього середовища, але в той же час предмет його уваги становлять деякі, найбільш важливі моменти трудового процесу. У значній частині трудових процесів трудова діяльність складається з ряду строго послідовних прийомів і рухів. Відчуття, що виникають у результаті скорочення м'язів і рухливості суглобів, інформують про хід руху; руховий аналізатор управляє рухом, визначає його розмах, швидкість, напрям.

Для безпеки праці важливу роль має встановлення взаємодії між руховим аналізатором і іншими органами почуттів. Значна частина нещасних випадків пов'язана з неточністю м'язових відчуттів або недостатнім зоровим контролем за рухом. З погляду безпеки праці досить важливо домогтися від працівника, щоб він знав, у який момент і за якими об'єктами йому потрібно стежити з особливою старанністю [2].

Важливе значення у безпеці праці має увага. Спрямованість і зосередженість свідомості на певному предметі, явищі чи діяльності називається увагою. У таких випадках потрібне вольове зусилля, що заздалегідь визначає характер і спрямованість діяльності органів почуттів для підтримки своєрідного стану готовності, як необхідної умови точної й швидкої реакції. Цей стан готовності до реакції означає концентрацію уваги. Концентрацію уваги можуть викликати зовнішні причини, наприклад, підвищений шум або світло та ін. Така концентрація називається мимовільною.

Мимоволі увагу працівника привертають несподівані або інтенсивні зовнішні впливи, вони просто змушують звернути на них увагу. Більш складне явище - свідоме, довільне увагу. Тут важливу роль грає друга сигнальна система. При цьому психічні процеси зосереджуються на таких об'єктах, які обумовлені відповідним завданням. Для безпеки праці важлива як мимовільна, так і довільна

увага. Виконання роботи вимагає довільної уваги. Це значить, що психічна діяльність робітника повинна бути спрямована на конкретне трудове завдання, тобто процеси, що відбуваються в нервовій системі, повинні концентруватися на нервових зв'язках, що забезпечує виконання трудової діяльності. Якщо під час роботи виникнуть несподівані, сильні впливи на працівника (наприклад, звукові або світлові), то мимовільне привертання ними уваги може змінити спрямованість нервових процесів, діяльності психіки. А це, в свою чергу, може викликати тимчасове гальмування, своєрідні перешкоди у відповідних центрах нервової системи. У таких випадках легко може виникнути бездіяльність або неправильна дія, що ведуть до нещасних випадків. Щоб уникнути цього необхідно, з одного боку, забезпечити правильну організацію праці, створити сприятливе навколишнє оточення, оберегати працюючих від несподіваних, відволікаючих увагу впливів. Джерелами такого відволікання уваги можуть бути неорганізованість, метушливість, надмірна тіснота, а також недисциплінованість працюючих. З іншого боку, необхідно, щоб працівники були здатні при виникненні будь-яких перешкод зберігати належну концентрацію довільної уваги [2,3].

В безпеці трудової діяльності важливу роль відіграє пам'ять – психофізіологічний процес збереження та відтворення інформації. Вплив подразників не зникає зовсім з нашої нервової системи. Зміни, що виникають у головному мозку в результаті подразнень, залишають після себе своєрідні сліди, що зберігаються довгий час. Ці сліди й утворюють нервово-фізіологічну основу пам'яті.

При навчанні трудовим рухам і операціям діють складні процеси пам'яті. Рухова пам'ять грає особливо важливу роль у професійно-технічній підготовці, набутті навичок (запам'ятовування рухів). Всі ці процеси вже при навчанні утворюють винятково складний взаємозв'язок. Ще складніше із самим трудовим процесом. Зовні тут роль пам'яті невелика, оскільки працівник вже має міцні нервові зв'язки, необхідні для виконання роботи, набуті навички. Зрозуміло, що це результат не тільки навчання але й тренування. Тренування, практика грають досить важливу роль у безпечному й успішному виконанні роботи. Статистика нещасних випадків свідчить, що серед працівників, які не мають достатнього досвіду, відсоток нещасних випадків незрівнянно вище.

Також у безпеці праці має значення такий психологічний процес як уява – психічний процес, який полягає в утворенні нових уявлень і думок на основі набутого раніше досвіду. Проявляється уява на кожній фазі роботи. Виконуючи певні трудові рухи, працівник завжди уявляє собі кінцевий підсумок цих рухів, завершення даної фази роботи й перехід до наступної. Це особливо важливо при такому чергуванні фаз роботи, коли автоматично виконувані прийоми замінюються усвідомленими діями. Для плавного, безперебійного переходу до чергової фази роботи недостатньо тільки мати знання про майбутній етап, необхідно представляти їх собі.

Інша функція уяви, спрямована на усунення труднощів і джерел небезпеки, що раптово виникають у трудовому процесі. Для того, щоб працівник усвідомив виникаючу небезпеку, він, насамперед, повинен знати взаємозв'язок між самою

небезпекою й ознаками, що сигналізують про неї. А взаємозв'язок у більшості випадків проявляється образно, тобто у свідомості працівника раптово виникають можливі наслідки небезпеки. Це викликає такі дії, які сприяють усуненню небезпеки [1,2].

Нерозривно переплітається з відчуттям і сприйняттям, з пам'яттю й уявою такий психічний процес як мислення, яке відіграє найважливішу роль в синтезі, упорядкуванні й координації цих процесів, тобто у вирішенні завдання.

Всеосяжний характер мислення проявляється в його оглядовості, широті, тобто в тому, яку кількість вражень органів почуттів і знань ми можемо використовувати в розумовому процесі для обґрунтування своїх висновків. Гнучкість і критичність мислення полягає в здатності при розгляді можливих способів рішення завдання управляти своїм мисленням.

Важливу роль у керуванні трудовою діяльністю відіграють емоції. Розрізняють загальне й специфічне емоційне відношення до праці.

Загальне емоційне відношення до праці полягає в тому чи працелюбна людина, чи здатна вона сприймати працю як джерело радості. Позитивне емоційне відношення дозволяє їй мобілізувати свої сили, майстерність, уміння.

У специфічному емоційному відношенні до праці виражається те, наскільки людині подобається конкретний вид трудової діяльності, яким вона займається в цей час, чи добре почуває вона себе на даній роботі, посаді, з якими почуттями ставиться до обстановки на робочому місці, до колег по роботі та т.ін. [3].

Свідоме впорядкування емоційних процесів має велике значення, тому що порушення уваги й перебої в діях часто призводять до нещасних випадків. Тому, для забезпечення безпеки праці надзвичайно важливе самовладання, що є саме по собі не чим іншим, як здатністю людини впливати на свої почуття.

У трудовій діяльності важливе значення має цілеспрямованість психічних процесів. Свідоме керування сприйняттям, здатність не послабляти уваги при наявності відволікаючих факторів, подолання негативного впливу спогадів й думок, керування почуттями - все це типові прояви волі.

Отже, проблема забезпечення безпеки праці не тільки технічна або організаційна, але значною мірою й психологічна. Цей факт неодмінно варто враховувати при організації системи охорони праці на виробництві, причому на всіх рівнях керування.

Список використаних джерел:

1. Баклицький І.О. Психологія праці: підручник. Київ: Знання, 2008. 655с.
2. Лазорко О.В. Психологія професійної безпеки особистості: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. 440 с.
3. Мазяр О.В., Кириченко В.В. Психологія праці: модульний курс: навчальний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 190 с.